

Lodovico Guicciardini, *Beschrijvingen van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland, Nederlandstalige uitgave uit 1612*

P 194 - 197

Beschrijving van Dordrecht

P 194

Dordrecht is een zeer oude stad die verrijst aan de Merwede. Deze rivier vindt haar oorsprong in de Rijn, de Maas en de Linge. Deze liggen allemaal in deze buurt, zodat gezegd wordt dat de stad aan vier rivieren gelegen is. Toen koning Filips hier zijn Blijde Intrede deed in 1549 hebben zij hierover volgende verzen verzonnen:

“Me Mosa, & Walis, cum Linga Merváque cingunt,
AEternam Batavae virginis ecce fidem”

Ongeveer in het jaar 1421 werd Dordrecht een eiland tussen deze wateren. Toen hebben de Waal, de Maas en de zee een grote oppervlakte ingenomen van voorheen Brabants land. Daardoor zijn 72 mooie dorpen en meer dan 100.000 mensen met al hun bezittingen jammerlijk overstroomd en verdronken. Van dat verloren land werd stelselmatig een deel herwonnen en ingedijkt. Dat gaat nog altijd elk jaar rustig en gestaag door, zoals het in deze streken gebruikelijk is. We zullen dat in de beschrijving van Zeeland met Gods hulp uitgebreid uitleggen. Door deze omstandigheden worden in de al vermelde Merwede een groot aantal steuren en zalmen gevangen, naast verschillende andere goede vissen. Dit is net zoals men ze vindt in de Zuiderzee, vooral rond Kampen. Dordrecht ligt vier mijl van Gouda en zeven van Utrecht. Het is een grote, mooie, rijke en machtige stad met grote en aangename huizen. De voornaamste kerk van de stad, ongemeen mooier en groter dan gemiddeld, is toegewijd aan Onze Lieve Vrouw. De bisschop van Roermond, Wilhelmus Lindanus, is hier geboren, en vermeldden we eerder al. Dordrecht bezit stapelrechten en is de stapelplaats van Rijnse wijnen en ook van graan uit Gelre, Kleef, Gulik en andere binnenlandse streken.

P 195

Dat alles maakt dat deze stad om vele redenen en door vele oorzaken zeer groot, volkrijk en machtig is.

BIJVOEGSEL

[Durdrecht, of Dordrecht zoals ook geschreven wordt, is de oudste stad van Holland en ze heeft een bevoorrechte positie onder de zes grote Hollandse steden in de vertegenwoordiging van de Staten van het land. Men vermoedt dat de naam 'Durdrecht' haar oorsprong vindt in de handelsstad van Duretus. Hadrianus Junius meent dat het achtervoegsel 'drecht' in vroegere tijden wees op de aanwezigheid van wat de Romeinen een forum noemen, niet zozeer om er recht te spreken, maar om daar goederen te verhandelen, zoals op een markt. Het woord 'forum' vinden we om dezelfde reden vaak terug in de Latijnse steden, zoals Forum Varronis, Forum Cornelii en nog andere. Ook andere plekken in Holland voeren de naam om dezelfde reden, zoals Haastrecht, Moerendrecht, Papendrecht, Barendrecht, Zwijndrecht en Sliedrecht, dat naast Dordrecht ligt. De stad werd lang geleden bewoond door de Wilten, een slavenvolk uit Slavonië. Dat is de reden waarom Utrecht in die tijd ook Wiltenburg genoemd werd. Dordrecht is zeer goed gelegen in een zeer vruchtbare streek. Het is al lange tijd een goed gebouwde en prachtige stad, waar vroeger de inhuldiging van de graven van Holland plaatsvond. Die graven verleenden Dordrecht veel privileges, zoals het eerder vermelde stapelrecht van wijnen en granen, tot groot voordeel van de burgers en schippers. Door een ander privilege biedt de stad asiel aan, een vrijplaats voor zij die hun schulden aan hun crediteurs niet meer kunnen betalen en daarom een gevangenisstraf vrezen. Deze mensen mogen hun toevlucht zoeken in Dordrecht en er verblijven om met hun crediteuren tot een vergelijk te komen. Dit geldt niet wanneer de schulden in Dordrecht gemaakt zijn, want dan wordt hen dat recht ontzegd. Daarnaast heeft Dordrecht muntrecht boven alle andere Hollandse steden op bevel van de landsheren. Andere steden zouden het wel durven wagen, tot nadeel van deze stad, om munten te slaan ondanks de oude octrooien. Daarom controleert in Dordrecht een gezworen muntmeester volgens een beproefde methode of de munten eerlijk geslagen zijn, zoniet volgen er straffen. Hiertoe staan geschikte werkruimtes en woningen tot zijn beschikking. Zo zijn er ook nog veel andere huizen van oude constructie, die zeer kundig gebouwd zijn, met overwelfde kelders, diep uitgegraven en koel. Dat is zeer gerieflijk voor de koopman uit Duitsland, die er tot ieders nut Rijnse wijnen vers, koel en goed smakend kan verkopen per aam en per vat, in grote en kleine maten. Hij mag ze ook vervoeren buiten de stad nadat hij het stapelrecht betaald heeft. Dat maakt Dordrecht tot een welvarende stad. Daarnaast wordt ook handel met Brabant gevoerd. Er is ook grote groei en welvaart in de

brouwerijsector. Van hieruit wordt het bier naar andere streken vervoerd, waar het brouwen van bier niet zo gemakkelijk is wegens het ontbreken van zoet water. Het water kan met waterschepen gemakkelijk aangebracht worden. Enkele burgers houden zich bezig met het bedijken van de verdrinken landen die in 1421 op Sint-Elisabethsnacht rondom Dordrecht onderliepen, zoals Hadrianus Junius in zijn kroniek beschrijft:

“DVrdreChto InCVbVlt VIIs atroX InClta VentIs,
Vrbs qVa dIsslLVIs protInVs haVsta Marl.”

Deze vloed doorbrak onder meer de dijk tussen Geertruidenberg en Dordrecht, waar een mooi en vruchtbaar weide- en korenlandschap lag. Daar bevonden zich wel 72 parochiekerken en er woonden veel rijke eigenaars, waarvan er ontelbare verdrinken. Tezelfdertijd braken ook de dijken door in Petten en dat veroorzaakte zeer veel schade. Daardoor vertoonde de volle zee zich rondom Dordrecht, zodat alleen de stad boven het water uitkwam. In de stad moest men van alle kanten de grote ellende van de inwoners aanzien en aanhoren. Zij leden groot en onuitsprekelijk leed en grote schade. God de Heer heeft dat leed op een ander moment gecompenseerd en de vloed tot een voordeel gemaakt tijdens de troebelen. Hier konden de Spanjaarden de stad niet bestoken, omdat zij geen meester waren op het water. Toch was Dordrecht bevreesd toen Krimpen door de Spanjaarden werd ingenomen, en ze waren verheugd wanneer de Hollanders die stad weer veroverd hadden. Dordrecht is blijven bloeien, geregeerd door haar inwoners, met een burgemeester als stadshoofd die de vinger aan de pols hield. Dordrecht heeft daardoor een goede stadspolitie en justitie, waar iedereen gerechtigheid krijgt zoals het hoort en alles door goed beleid prima onderhouden en geregeerd wordt, tot welvaren van de stad en de bevolking.

De bevalligheid van deze stad is ontstaan doordat ze goed in stand gehouden wordt, maar ook door de prachtige stadspoorten, waarvan er één schitterend versierd is. Er zijn ook andere voortreffelijke stadsgebouwen, uitgevoerd volgens de aloude ornamentele normen. We mogen haar twee doorgaande straten niet vergeten, net als haar waterlopen die bij elke vloed fris water brengen, tot nut van de burgers en de schippers. Deze sierlijkheid blijkt ook uit de heerlijk mooie tempel¹, hoewel hij wat ver in een uithoek van de stad staat. Naar het schijnt was deze kerk kleiner van formaat toen hij gebouwd werd. De stichting van deze kerk wordt toegeschreven aan Soter²,

¹ de Grote Kerk

² Sura van Dordrecht

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Dordrecht, p. 194-197

een maagd. We gaan voorbij aan de manier waarop zij de kerk gebouwd heeft, zoals fabelachtig wordt verhaald in de *Kroniek*.

Graaf Dirk IV

De geschiedenis bevestigt ons dat Dordrecht een zeer oude stad is en we leren ook dat er altijd veel handel werd gedreven. Zo was er graaf Dirk IV, de vijfde graaf van Holland, die de broer van de bisschop van Keulen per ongeluk doodgestoken had tijdens een toernooi. De Hoogduitse heren wilden deze dood wreken. Dirk ontkwam en vluchtte naar Dordrecht. Daar liet hij alle aangemeerde Hoogduitse schepen in brand steken en nam hij alle Duitse kooplieden gevangen.

P 196

Dat is de reden waarom in 1048 de Hoogduitse heren met een strijdkracht Holland zijn binnengevallen en door een list in Dordrecht zijn binnengeraakt. Wanneer graaf Dirk IV dit vernam is hij, gesterkt door de raad en de wijsheid van de edele en moedige ridder heer Gerrit van Putten, met zijn soldaten in de nacht heimelijk Dordrecht binnengegaan. Daar deed hij terstond zijn trompetten blazen. Hierna vluchtten de Duitsers en lieten ze meer dan 400 doden achter. 's Ochtends, bij volle daglicht, was graaf Dirk zeer vermoeid en maakte hij een wandeling om wat frisse lucht te scheppen. Hij wandelde naar een plek in de stad, die 'Stadsboom' genoemd werd. In een smal straatje is hij onderweg onverhoeds met een pijl beschoten die zijn dij doorboorde. De pijl was afgeschoten door één van zijn vijanden, waarvan er enkele in een huis verborgen zaten. Het straatje heet tot vandaag nog steeds het Gravenstraatje. Na twee dagen is de graaf aan zijn verwondingen overleden. Graaf Floris I nam wraak voor de dood van zijn broer Dirk, op de dag van Sint-Odulphus in 1058. Nadien werd Floris verslagen en omgebracht door de graaf van Cuijk.

Verdedigen van de privileges

Dordrecht heeft van oudsher tot nu altijd het mogelijke gedaan om haar privileges en handvesten te verdedigen. Daarom stonden haar inwoners niet toe dat graaf Jan I van Holland, de zeventiende graaf van Holland, de rechtsprocedures van de stad wou wijzigen. Omdat hij geen voldoening kreeg over deze zaak, verklaarde graaf Jan I de oorlog aan de stad en bezette deze met soldaten. De Hollandse steden konden het daar moeilijk mee eens zijn en overal ontstond beroering. De graaf werd daardoor beangstigd en vond het raadzaam om met heer Wolfert I van Borselen, heer van Veere uit Den Haag, te vertrekken naar Zeeland. Zo wilden ze Schiedam bereiken. De

inwoners van Delft hadden dit vernomen, waarna ze hen met schepen achtervolgden op de Maas. Daarna overmeesterden ze hen en brachten hen onder dwang naar Delft. Toen ze daar aankwamen, vreesde Wolfert voor zijn leven en vluchtte hij naar een groot stenen huis op het einde van de Choorstraat, op de hoek van een steeg. Hij meende dat hij daar veilig zou zijn en niet mishandeld zou worden. Maar onmiddellijk was er een toeloop voor het huis waar ze zich bevonden en eiste de meute de uitlevering van heer Wolfert. Daarop werd hij uit een venster naar hen toegeworpen en werd hij omgebracht, tot ongenoegen van graaf Jan. Dit is de reden dat er later een grote oorlog tussen de Hollandse en de Zeeuwse heren ontstond. Dordrecht werd die keer van de belegering bevrijd. Haar inwoners waren nooit vlug onder de indruk. Dat bleek wanneer de hertog van Brabant (Jan II van Brabant) de stad belegerde in 1304 en ze in brand schoot, waardoor een groot gedeelte van de stad in de as werd gelegd. De burgers waren daarom zo verbitterd dat zij met heer Nicolaas van Putten een uitval deden en de hertog met zijn leger uit Zuid-Holland verdreven. Ze hebben hem al vechtend achtervolgd, zijn soldaten gevangengenomen en veel dorpen in brand gestoken, tot in 's Hertogenbosch. Tot smaad van de hertog hebben ze de stad in brand geschoten, waardoor een groot gedeelte van 's Hertogenbosch afbrandde. Ze hebben de stad ook geplunderd, namen een grote buit mee en zijn met grote eer en triomf naar Dordrecht teruggekeerd als dappere en kloeke krijgslieden. Dat is ook gebleken tegen Gwijde van Vlaanderen³ bij IJsselmonde, waar wel 2000 Vlamingen gedood werden en Gwijde nauwelijks aan de dood ontsnapte. Maar in 1480, wanneer de strijd tussen Hoeken en Kabeljauwen de welvaart van het land vernielde, verraste heer Jan van Egmont Dordrecht langs het water. Hij verdreef de Hoekse partij uit de stad, enkelen werden gedood en hij liet de schout en de burgemeester onthoofden. Bij aanvang van deze troebelen hebben die van Dordrecht zes oorlogsschepen uitgerust om haar rivieren veilig te stellen. Het was een tijd dat de scheepvaart overal onveilig was doordat de Geuzen en de Spanjaarden alles roofden. De zes schepen werden meer ingezet voor de Geuzen dan voor de Spanjaarden. Toen de Geuzen het klooster Eemstein bij Dordrecht afbrandden en de Spanjaarden tot in Zwijndrecht gekomen waren om hen te verslaan, beschoten de zes schepen hen zo dapper dat de Spanjaarden niet ver durfden trekken en naar Rotterdam terugkeerden. Als rond die tijd Bartholt Entens met dertig schepen en twee galeien voor Dordrecht aanlegde, bereikten ze met hem een akkoord. Dit was niet uit angst, maar uit

³ Gwijde van Namen

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Dordrecht, p. 194-197

beleidsoverwegingen van enkele magistraten die de zaak waren toegewijd. Zijn soldaten mochten de stad betreden, en de hertog van Alva werd tot vijand verklaard op 25 juni 1572. Ze beloofden gehoorzaamheid aan de prins van Oranje als gouverneur, met de voorwaarde dat alle taksen, tolgeden, accijnzen en koninklijke domeinen niet gewijzigd of beperkt zouden worden. De prins benoemde de heer van Boxtel tot gouverneur van Dordrecht. De stad heeft nadien geen grote schade door de oorlog geleden. Naar alle vermogen heeft ze de bedreigden en belegerden alle mogelijke hulp geboden, uit medelijden met de omliggende steden en dorpen.]

Stapelrecht

Wij hebben in dit boek vaak over stapelrecht gesproken, daarom willen we aan iedereen duidelijk maken wat dat begrip betekent. Stapel komt uit het Frans, want de Fransen zeggen 'estape', dat op zijn beurt van het Latijnse woord 'stabulum' komt. Een stapel is gewoonlijk een bepaalde plek in een stad waar wijn, graan of andere goederen van buiten de stad worden aangevoerd, volgens een privilege dat door de landsheer aan die stad wordt verleend. Zo heeft Atrecht in Artois het stapelrecht van de Franse wijnen die uit dat land aankomen, zodat de kooplieden de wijnen daar eerst naartoe moeten brengen en aanbieden aan de kopers. Vervolgens mogen de wijnen naar elders vervoerd en verkocht worden zoals men wil. Middelburg in Zeeland heeft het stapelrecht van de wijnen die over zee worden aangevoerd. Dit zijn wijnen die komen uit Frankrijk, Spanje, Portugal en andere provincies. De schippers en kooplieden zijn verplicht om in deze stad aan te leggen en hun wijnen op de kaden of in de haven te lossen. Na betaling van de verschuldigde tolgeden en accijnzen mag

P 197

de wijn vervoerd worden naar waar nodig. De privileges van de stad Dordrecht bepalen dat hij die langs de Rijn en de Maas granen, wijnen, hout of andere goederen aanbrengt, deze verplicht moet lossen in de haven en tolgeden moet betalen. Ze kunnen dan kiezen om de goederen over te laden in schepen van de stad, of om ze door burgers te laten vervoeren. Ook kunnen ze op een andere wijze met de tolbeambte overeenkomen. Hoe verschillend de privileges van de steden ook mogen zijn naargelang de stad, goederensoort, koopliedenorganisaties en ook volgens de wijze waarop de steden ze hebben verkregen, toch dragen ze de naam 'stapelrecht'. Door het hele land, in de best gelegen en meest geschikte steden, brengen de vele stapelplaatsen grote winst en gemak aan de gewone mens. Aan de landsheren zorgen deze in het bijzonder voor een mooi inkomen en groot profijt.